

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
 PIETER VERLOREN VAN THEMAAT
 της 16ης Οκτωβρίου 1985 *

*Κύριε πρόεδρε,
 Κύριοι δικαστές,*

I — Εισαγωγή

Στην υπό κρίση υπόθεση, το Δικαστήριο αντι-μετωπίζει για πρώτη φορά το σημαντικό και στασιαζόμενο στην επιστήμη όπως και εν προκειμένω ζήτημα, κατά πόσο οι « ενδιαφερόμενοι » κατά την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ μπορούν να ασκήσουν προσφυγή κατά αποφάσεως της Επιτροπής περί περατώσεως διαδικασίας όπως η προβλεπόμενη από την εν λόγω διάταξη λόγω του ότι ελήφθησαν επαρκώς, κατά τη γνώμη της, υπόψη οι αντιρρήσεις που διατύπωσε αρχικώς κατά της ενισχύσεως για την οποία πρόκειται. Διατυπούμενο κατ' αυτό τον τρόπο το ερώτημα έχει βεβαίως έκταση κάπως γενική. Κατά τούτο η απάντηση που θα δοθεί θα έχει ενδεχομένως σημαντικές συνέπειες όσον αφορά τον έλεγχο της τηρήσεως του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ, συνέπειες οι οποίες υπερβαίνουν το πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως. Το ερώτημα παρουσιάζει πάντως και ειδικές πλευρές που μπορεί να διαφέρουν από τη μια περίπτωση στην άλλη. Εν πάση περιπτώσει οι περιπλοκές που δυσχεραίνουν την απάντηση στο ζήτημα του παραδεκτού της υπό κρίση προσφυγής επιβάλλουν σαφή γνώση των σημαντικότερων πραγματικών περιστατικών.

Γι' αυτό το λόγο θα αρχίσω τις προτάσεις μου με τη σύνοψη των ουσιωδών περιστατικών και της εξέλιξης της διαδικασίας, που θα αντλήσω από την έκθεση για την επ' ακροατηρίου συζήτηση (μέρος II των προτάσεων). Για τη

χωριστή εξέταση των αμφιβολιών που διατύπωσε η Επιτροπή σχετικά με το παραδεκτό της προσφυγής λόγω των οποίων το Δικαστήριο αποφάσισε αυτεπαγγέλτως να εξετάσει χωριστά το ζήτημα του παραδεκτού πιστεύω και εγώ ότι αρκεί η σύνοψη των ουσιωδών πραγματικών περιστατικών.

Στη συνέχεια και βάσει των επιχειρημάτων που ανέπτυξαν γραπτώς και προφορικώς οι διάδικοι κατά τη διαδικασία θα διατυπώσω την άποψή μου ως προς το ερώτημα γενικώς (τμήμα III των προτάσεων). Ακολούθως (στο τμήμα IV των προτάσεων) θα εξετάσω ορισμένες ειδικές πλευρές της υποθέσεως που επισήμανε η Επιτροπή.

Τέλος (στο τμήμα V των προτάσεων) θα συνοψίσω τα επιμέρους συμπεράσματα και θα διατυπώσω το τελικό.

II — Τα πραγματικά περιστατικά και η εξέλιξη της διαδικασίας

1. Την 1η Ιουνίου 1983, το Syndicat professionnel de l'industrie des engrais azotés (επαγγελματικό σωματείο βιομηχανίας αζωτούχων λιπασμάτων, στο εξής: SPIEA), που εδρεύει στο Παρίσι και έχει ως αποστολή να μελετά και να προστατεύει τα γενικά συμφέροντα των γάλλων παραγωγών αζωτούχων λιπασμάτων, ενεργούν μεταξύ άλλων για λογαριασμό των επιχειρήσεων Cofaz και SCGP υπέβαλε στην Επιτροπή καταγγελία σχετικά με την εφαρμογή, στις Κάτω Χώρες, προνομακικής τιμής υπέρ των ολλανδών παραγωγών αζωτούχων λιπασμάτων για την προμήθεια του φυσικού

* Μετάφραση από τα ολλανδικά.

αερίου που χρησιμοποιούν για την παρασκευή αμμωνίας.

Αντιρρήσεις κατά της εφαρμοζομένης στις Κάτω Χώρες προνομιακής τιμής διατύπωσαν η βελγική και η γαλλική κυβέρνηση καθώς και μία γερμανική επιχείρηση.

2. Κατόπιν μελέτης των εν λόγω καταγγελιών και αφού εξετάσε τις εξηγήσεις της ολλανδικής κυβέρνησης, η Επιτροπή αποφάσισε, στις 25 Οκτωβρίου 1983, να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ. Δημοσίευσε δε την εν λόγω απόφαση υπό μορφή ανακοίνωσης στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* της 1ης Δεκεμβρίου 1983 (ΕΕ 1983, C 327, σ. 3) καλώντας τους ενδιαφερομένους πλην των κρατών μελών να της υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους εντός προθεσμίας τριών εβδομάδων. Με την ίδια ανακοίνωση η Επιτροπή παρατηρεί ότι το εν λόγω σχέδιο ενίσχυσης είναι σύστημα με το οποίο η ολλανδική κυβέρνηση, διά της Gasunie, χορηγεί ειδικές εκπτώσεις στους ολλανδούς παραγωγούς αμμωνίας μέσω ενός συστήματος δύο κλιμακίων τιμών που έχει αποτέλεσμα τη μείωση του κόστους του φυσικού αερίου το οποίο χρησιμοποιούν ως πρώτη ύλη οι εν λόγω παραγωγοί. Η Επιτροπή θεώρησε ότι αυτό το σύστημα τιμών αποτελεί κρατική ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΟΚ και δεν μπορεί να υπαχθεί σε καμιά από τις παρεκκλίσεις που προβλέπει η παράγραφος 3 του ίδιου άρθρου.

Τότε το SPIEA αντέδρασε και πάλι και, κάνοντας χρήση της δυνατότητας που του δόθηκε με την προαναφερθείσα ανακοίνωση, υπέβαλε τις παρατηρήσεις του με σημείωμα της 6ης Ιανουαρίου 1984 επιβεβαιώνοντας και διευκρινίζοντας την από 1ης Ιουνίου 1983 καταγγελία του.

3. Παράλληλα, η Επιτροπή, κατόπιν της από 11 Ιουλίου 1983 καταγγελίας της γαλλικής κυβέρνησης, κίνησε τη διαδικασία του άρθρου

170 της Συνθήκης ΕΟΚ και, με έγγραφο της 4ης Νοεμβρίου 1983, κάλεσε την ολλανδική κυβέρνηση να υποβάλει τις παρατηρήσεις της.

4. Στις 13 Μαρτίου 1984 η Επιτροπή διατύπωσε αιτιολογημένη γνώμη προς τη γαλλική και την ολλανδική κυβέρνηση βάσει του άρθρου 170 της Συνθήκης ΕΟΚ, σχετικά με την προνομιακή τιμή στην οποία προμηθεύονται το φυσικό αέριο οι ολλανδοί παραγωγοί αζωτούχων λιπασμάτων. Με τη γνώμη αυτή η Επιτροπή διαπιστώνει ότι το Βασίλειο των Κάτω Χωρών, χορηγώντας μέσω της Gasunie προνομιακή τιμή για την προμήθεια φυσικού αερίου στους ολλανδούς παραγωγούς αμμωνίας και αζωτούχων λιπασμάτων, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 93 της Συνθήκης ΕΟΚ. Επιπλέον η Επιτροπή επιφυλάχθηκε να λάβει θέση επί του θέματος στο πλαίσιο της διαδικασίας που προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης.

5. Διαβλέποντας την τελική απόφαση της Επιτροπής σχετικά με την κατά το άρθρο 93 διαδικασία, η SPIEA απήλυθε σημείωμα προς τους γάλλους επιτρόπους, στις 28 Μαρτίου 1984. Με το σημείωμα αυτό διατύπωσε αντιρρήσεις κατά του συστήματος τιμών του φυσικού αερίου που η Gasunie είχε εν τω μεταξύ τροποποιήσει. Το SPIEA παρατήρησε συγκεκριμένα ότι το δεύτερο αυτό σύστημα αποτελεί στην πραγματικότητα προσπάθεια να διατηρηθεί, υπό διαφορετικό ένδυμα, το σύστημα προνομιακών τιμών κατά του οποίου διατυπώθηκε η καταγγελία της 1ης Ιουνίου 1983.

6. Με τηλετύπημα της 14ης Απριλίου 1984, η ολλανδική κυβέρνηση γνωστοποίησε στην Επιτροπή ότι η Gasunie είχε καταργήσει, από 1ης Νοεμβρίου 1983, την προνομιακή τιμή που εφαρμοζόταν, υπό τη μορφή συστήματος δύο κλιμακίων τιμών υπέρ των παραγωγών αμμωνίας και αζωτούχων λιπασμάτων (δηλαδή το σύστημα κατά του οποίου στρεφόταν η καταγγελία του SPIEA, καθώς και το δεύτερο σύστημα κατά του οποίου το SPIEA είχε διατυπώσει αντιρρήσεις με το από 28 Μαρτίου

1984 σημείωμα) και ότι είχε προσθέσει, αναδρομικά από 1ης Νοεμβρίου 1983, στο οικείο σύστημα βιομηχανικών τιμών, νέα τιμή, καλούμενη « F », προς χρήση των εγκατεστημένων στις Κάτω Χώρες πολύ μεγάλων βιομηχανικών παραγωγών, εξαιρουμένου του τομέα της ενέργειας, και την οποία μπορούν να επιτύχουν οι παραγωγοί που πληρούν τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- καταναλίσκουν ετησίως τουλάχιστον 600 εκατομμύρια κυβικά μέτρα αερίου και εμφανίζουν συντελεστή επιβαρύνσεων 90 % ή μεγαλύτερο·
- δέχονται τη γενική ή μερική διακοπή των παραδόσεων κατ' απόλυτη διάκριση της Gasunie και με βραχεία προειδοποίηση·
- δέχονται την προμήθεια αερίων με διαφορετική θερμαντική ικανότητα.

Η νέα τιμή που εφαρμόζεται στους παραγωγούς οι οποίοι δέχονται αυτούς τους όρους ισούται με την καλούμενη τιμή « E » μειωμένη κατά 5 εκατοστά ανά κυβικό μέτρο.

7. Κατά τη σύνοδο της 17ης Απριλίου 1984, η Επιτροπή αποφάσισε να περατώσει τη διαδικασία που είχε κινήσει κατά της ολλανδικής κυβέρνησης βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ σχετικά με την τιμή του φυσικού αερίου που εφαρμόζεται υπέρ των ολλανδών παραγωγών αμμωνίας και αζωτούχων λιπασμάτων, κρίνοντας ότι η νέα τιμή F συμβιβάζεται με την κοινή αγορά. Στις 18 Μαΐου 1984 απηύθυνε στην ολλανδική κυβέρνηση σχετικό έγγραφο. Ενημέρωσε επίσης το SPIEA για την από 24 Απριλίου 1984 απόφασή της. Με την απόφαση αυτή η Επιτροπή παρατηρεί ότι κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η νέα τιμή, η οποία, κατά την άποψή της, αποτελεί μέρος του γενικού συστήματος των ολλανδικών εγχώριων τιμών και δεν εισάγει διακρίσεις στο επίπεδο του τομέα, δεν εμφανίζει στοιχεία κρατικής ενίσχυσης. Από το μέγεθος του συντελεστή επιβαρύνσεων και από τους όρους προμήθειας των πολύ

μεγάλων βιομηχανικών παραγωγών προκύπτουν σημαντικές οικονομίες προμηθειών για την Gasunie. Δεδομένου ότι το σημερινό επίπεδο της τιμής F δεν καλύπτει τη συνολική αξία των οικονομιών ως προς τις προμήθειες που προσφέρουν στην Gasunie οι σχετικές συμβάσεις, η τιμή F δικαιολογείται από οικονομικής και εμπορικής πλευράς αν συγκριθεί με τις τιμές που εφαρμόζονται σε άλλους μεγάλους καταναλωτές.

8. Κατόπιν μελέτης του προαναφερθέντος εγγράφου, το SPIEA, με έγγραφο της 22ας Μαΐου 1984 προς την Επιτροπή, διατύπωσε αντιρρήσεις ως προς το προαναφερθέν συμπέρασμα και ζήτησε εξηγήσεις. Με έγγραφο της 26ης και 27ης Ιουνίου 1984 η Επιτροπή έδωσε εξηγήσεις και αντέκρουσε τις αντιρρήσεις.

9. Έγγραφο διαδικασία

Οι προσφεύουσες άσκησαν στις 2 Ιουλίου 1984 προσφυγή με την οποία ζητούν από το Δικαστήριο:

- να ακυρώσει την απόφαση της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, που κοινοποιήθηκε στην προσφεύγουσα με έγγραφο της 24ης Απριλίου 1984, καθόσον συνιστά παράβαση των άρθρων 92 και 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ·

- να καταδικάσει την Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σε όλα τα δικαστικά έξοδα για τα οποία θα προσκομιστούν δικαιολογητικά.

Με το υπόμνημα αντικρούσεως που κατέθεσε στις 9 Αυγούστου 1984, η *Επιτροπή* ζητεί από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει την προσφυγή ως απαράδεκτη·

- επικουρικά, να την απορρίψει ως αβάσιμη·

— να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα.

Η *Επιτροπή* φρονεί ότι η απόφασή της να περατώσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ δεν αφορά τις προσφεύγουσες άμεσα και ατομικά, πράγμα που αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση προσφυγής ακυρώσεως σύμφωνα με το άρθρο 173, δεύτερη παράγραφος, της Συνθήκης, για οποιοδήποτε πρόσωπο φυσικό ή νομικό.

Αντιθέτως οι *προσφεύγουσες* υποστηρίζουν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση τις αφορά άμεσα και ατομικά.

Σύμφωνα με το άρθρο 92, παράγραφος 2, του κανονισμού διαδικασίας το Δικαστήριο μπορεί οποτεδήποτε να εξετάσει αυτεπαγγέλτως το απαράδεκτο για λόγους δημοσίας τάξεως.

Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή και μετά από ακρόαση του γενικού εισαγγελέα το Δικαστήριο αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία επί του παραδεκτού χωρίς προηγούμενη διεξαγωγή αποδείξεων.

III — Το ζήτημα του παραδεκτού προσφυγών των ενδιαφερομένων κατά της περατώσεως διαδικασίας η οποία έχει κινηθεί βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης, γενικώς

1. Η άποψη της *Επιτροπής*

1.1. Η προσβαλλόμενη πράξη δεν αφορά ατομικώς τις προσφεύγουσες

Η *Επιτροπή*, που δεν αμφισβητεί καταρχήν ότι η προσβαλλόμενη πράξη είναι απόφαση κατά της οποίας χωρεί η προσφυγή βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης ΕΟΚ, φρονεί πρώτον, όσον αφορά το παραδεκτό της υπό κρίση προσφυγής, ότι σύμφωνα με το άρθρο

189 η απόφαση θεωρείται ότι αφορά καταρχήν μόνο τους αποδέκτες τους οποίους ορίζει η ίδια και επομένως μόνο αυτοί νομιμοποιούνται να ασκήσουν προσφυγή. Επομένως η δυνατότητα που παρέχει στους τρίτους το άρθρο 173, δεύτερη παράγραφος, δεν αποτελεί τόσο εξαίρεση υπέρ άλλων προσώπων, πλην των αποδεκτών, όσο εξομοίωση ορισμένων εξ αυτών με τους ρητά οριζόμενους αποδέκτες. Η εξομοίωση αυτή πρέπει να γίνεται περιοριστικά. Το γεγονός και μόνο ότι κάποιος πρόσωπο « βλάπτεται » από την απόφαση δεν αρκεί.

α) Όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου, πάγια μετά την απόφαση της 15ης Ιουλίου 1963 στην υπόθεση 25/62, Plaumann (Jurispr. 1963, σ. 205), τα πρόσωπα που δεν είναι αποδέκτες της αποφάσεως οφείλουν να αποδείξουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά λόγω των οποίων διακρίνονται από κάθε άλλο πρόσωπο και εξατομικεύονται όπως και οι αποδέκτες. Στην περίπτωση των προσφευγουσών τέτοιο χαρακτηριστικό δεν αποτελεί βεβαίως το γεγονός ότι υπήρξαν θύματα διάκρισης λόγω της τιμής που εφήρμοξε η Gasunie πριν από την καθιέρωση του συστήματος τιμών το οποίο αποτελεί το αντικείμενο της υπό κρίση διαφοράς. Εξάλλου ούτε η ιδιότητα του παραγωγού αμμωνίας εξατομικεύει τις προσφεύγουσες σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο, δεδομένου ότι η τιμή F δεν εφαρμόζεται πλέον μόνο στους παραγωγούς αμμωνίας.

β) Εν πάση περιπτώσει, η *Επιτροπή* φρονεί ότι ακόμα και αν πρόκειται για πραγματική και προφανή διάκριση, οι επιχειρήσεις που δεν ευνοούνται από τη χορήγηση ενισχύσεως σε άλλα πρόσωπα δεν βλάπτονται στα δικαιώματα που έχουν έναντι της *Επιτροπής* αν η τελευταία διαπιστώσει πεπλανημένως ότι δεν πρόκειται για ενίσχυση. Τα άρθρα 92 και 93 δεν θεσπίζουν υπέρ των ατόμων δικαίωμα να απαιτούν ενέργεια της *Επιτροπής*. Στο πλαίσιο των άρθρων 92 και 93 τα άτομα έχουν καθαρά διαδικαστικό δικαίωμα, να τους τάσσεται δηλαδή προθεσμία για να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους πριν η *Επιτροπή* εκδώσει αρνητική απόφαση. Αντιθέτως η θετική απόφαση με την οποία διαπιστώνεται είτε ότι δεν

συντρέχει ενίσχυση είτε ότι η συγκεκριμένη ενίσχυση συμβιβάζεται με την κοινή αγορά δεν επηρεάζει καθόλου την έννομη κατάσταση των ατόμων είτε είναι οι ωφελούμενοι από την ενίσχυση είτε ανταγωνιστές των ωφελουμένων.

γ) Κατά την Επιτροπή, το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες έπαιξαν κάποιο ρόλο στην κίνηση και την εξέλιξη της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, δεν τις εξατομικεύει επαρκώς ώστε να εξομοιώνονται με αποδέκτη κατά την έννοια της προαναφερθείσας απόφασης Plaumann. Η αντικειμενική κατάσταση ότι η απόφαση αφορά ατομικά κάποιο πρόσωπο δεν μπορεί να προκύπτει από το γεγονός και μόνο ότι οι προσφεύγουσες παρενέβησαν σε κάποια φάση της ειδικής διαδικασίας, με δική τους πρωτοβουλία και για δικούς τους λόγους. Η Επιτροπή είναι εκείνη που κίνησε τη διαδικασία την οποία προβλέπει το άρθρο 93, παράγραφος 2, οι δε επαφές με τις προσφεύγουσες δεν αποτέλεσαν παρά τη συμβολή στην πληροφόρηση της Επιτροπής. Εξάλλου στο πλαίσιο αυτής ακριβώς της αντιλήψεως οι προσφεύγουσες απλώς πληροφορήθηκαν για την προσβαλλόμενη απόφαση.

δ) Κατά την Επιτροπή, η θέση των προσφευγουσών κατά τη διοικητική διαδικασία δεν είναι παρόμοια με αυτή που αναγνωρίζει το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962 (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25). Ακόμη και αν υποτειθεί ότι οι προσφεύγουσες έχουν δικαίωμα να ζητήσουν από την Επιτροπή να μεριμνήσει για την παύση της παραβάσεως η οποία συνίσταται στην εφαρμογή προνομιακού συστήματος τιμών δύο κλιμακίων υπέρ των ολλανδών παραγωγών αμμωνίας, πράγμα που αμφισβητείται εξάλλου, αυτό δεν αποδεικνύει ipso facto το συμφέρον των προσφευγουσών να προσβάλουν την απόφαση με την οποία η Επιτροπή διαπιστώνει ότι το επίπεδο της τιμής F δεν εμφανίζει στοιχεία κρατικής ενίσχυσης.

ε) Κατά την Επιτροπή, οι προσφεύγουσες συγχέουν δύο έννοιες, δηλαδή, αφενός, το συμβιβαστό ή ασυμβίβαστο κάποιας ενίσχυσης προς την κοινή αγορά κατά την έννοια του άρθρου 92 της Συνθήκης ΕΟΚ που μόνο η Επιτροπή, υπό τον έλεγχο του Δικαστηρίου, μπορεί να εκτιμήσει και, αφετέρου, το παράνομο της μη κοινοποιηθείσας ενίσχυσης που προκύπτει από την παράβαση του άρθρου 93, παράγραφος 3. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το άρθρο 93, παράγραφος 3, έχει άμεσο αποτέλεσμα υπό την έννοια ότι θεσπίζει διαδικαστικά κριτήρια που ο εθνικός δικαστής μπορεί να εκτιμήσει (αποφάσεις της 19ης Ιουνίου 1973, υπόθεση 77/72, Carolongo, Jurispr. 1973, σ. 611, και της 11ης Δεκεμβρίου 1973, υπόθεση 120/73, Lorenz, Jurispr. 1973, σ. 1471) και ιδρύει υπέρ των ατόμων δικαιώματα που τα εθνικά δικαστήρια οφείλουν να προστατεύουν, δεν είναι ορθό να λέγεται ότι σ' αυτή την περίπτωση η βλαπτομένη επιχείρηση δεν έχει κανένα ένδικο μέσο.

στ) Τέλος, η Επιτροπή αναφέρεται στην απόφαση του Δικαστηρίου της 17ης Σεπτεμβρίου 1980 (υπόθεση 730/79, Philip Morris, Jurispr. 1980, σ. 2671), από την οποία συνάγει συγκριτικά ότι η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αφορά ατομικά τις προσφεύγουσες. Καίτοι είναι σαφές ότι η απόφαση που απευθύνεται σε κράτος μέλος και με την οποία κρίνεται ασυμβίβαστη η ενίσχυση που προορίζεται για συγκεκριμένη επιχείρηση αφορά ατομικά την τελευταία, η θέση των προσφευγουσών στην υπό κρίση διαφορά δεν μπορεί να συγκριθεί με τη θέση της ενδιαφερόμενης επιχείρησης στην προαναφερθείσα υπόθεση.

ζ) Κατά τη συζήτηση η Επιτροπή ανέπτυξε ιδίως την άποψη που εκθέτει με την ανταπάντηση, κατά την οποία το γεγονός ότι οι προσφεύγουσες υπέβαλαν καταγγελία κατά της ολλανδικής ενίσχυσης υπό την αρχική της μορφή δεν αρκεί να τις εξατομικεύσει. Όπως εξάλλου δεν αρκεί και το γεγονός ότι κατόπιν

αυτής της καταγγελίας η Επιτροπή κίνησε τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ. Αντίθετα με τους κανόνες εφαρμογής των άρθρων 85 και 86 και τους κανονισμούς εκτελέσεως των κωδικών του GATT όσον αφορά το ντάμπινγκ και τις αλλοδαπές ενισχύσεις, τα άρθρα 92 έως 94 ή οποιαδήποτε περί εκτελέσεώς τους διάταξη δεν αναγνωρίζουν στις προσφεύγουσες ιδιαίτερη θέση. Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Metro (υπόθεση 26/76, Jurispr. 1977, σ. 1875, συγκεκριμένα σκέψη 13), Demo-Studio Schmidt (υπόθεση 210/81, Συλλογή 1983, σ. 3045), Fediol (υπόθεση 191/82, Συλλογή 1983, σ. 2913), Philip Morris (υπόθεση 730/79, Jurispr. 1980, σ. 2671) και Timex (υπόθεση 264/82, Συλλογή 1985, σ. 849, σκέψη 11) δείχνουν ότι σε περίπτωση στρεβλώσεων του ανταγωνισμού το ζήτημα αν η πράξη αφορά ατομικά (και άμεσα) τον καταγγέλλοντα λύνεται πάντα από το Δικαστήριο βάσει της ειδικής διαδικαστικής σχέσης που αναγνωρίζουν στον καταγγέλλοντα οι σχετικοί κανόνες εφαρμογής. Αν δεν υπάρχουν τέτοιοι κανόνες εφαρμόζονται τα κριτήρια του παραδεκτού που έθεσε η απόφαση Plaumann. Η σκέψη 17 της απόφασης του Δικαστηρίου της 14ης Νοεμβρίου 1984 στην υπόθεση 323/82 (Intermills, Συλλογή 1984, σ. 3809) και η σκέψη 16 της απόφασης της 30ής Ιανουαρίου 1985 στην υπόθεση 290/83 (Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1985, σ. 439) δείχνουν ότι το Δικαστήριο θεωρεί το άρθρο 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ μόνο ως εγγύηση για τα άλλα κράτη μέλη και για όλους τους άλλους ενδιαφερόμενους ώστε να μπορούν να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους και να επιτρέψουν έτσι στην Επιτροπή να ενημερωθεί πλήρως πριν λάβει την απόφασή της επί όλων των στοιχείων της υποθέσεως. Η διαδικαστική δυνατότητα της υποβολής παρατηρήσεων κατά τη φάση της εξέτασης του άρθρου 93, παράγραφος 2, ή της αναπτύξεως επιχειρημάτων είναι πράγμα τελείως διαφορετικό από την ιδιαίτερη ατομική κατάσταση που αναγνώρισε, λόγω χάρι, το Δικαστήριο με τη σκέψη 15 της αποφάσεως Timex, στον καταγγέλλοντα σε υπόθεση ντάμπινγκ βάσει των ειδικών διατάξεων του οικείου κανονισμού αντιντάμπινγκ. Η άποψη που διατυπώνουν οι προσφεύγουσες με το απαντητικό υπόμνημα, ότι

δηλαδή η απουσία ειδικών διατάξεων στον τομέα των εσωτερικών ενισχύσεων δεν εμποδίζει το παραδεκτό της προσφυγής τους είναι τουλάχιστο περιεργή, υπό το φως της προαναφερθείσας νομολογίας του Δικαστηρίου. Τέλος, το ότι, πάντα κατά την κρίση του Δικαστηρίου, η έλλειψη κανόνων εφαρμογής του άρθρου 94 της Συνθήκης έχει έννομες συνέπειες, η Επιτροπή το συνάγει από τη σκέψη 15 της απόφασης του Δικαστηρίου της 23ης Μαρτίου 1977 στην υπόθεση 78/76 (Steinike & Weinlig, Jurispr. 1977, σ. 595). Με την απόφαση αυτή καθώς και με εκείνη της ίδιας ημερομηνίας στην υπόθεση 74/76 (Iannelli & Volpi κατά Meroni, Jurispr. 1977, σ. 557) υπογραμμίζεται επίσης η διακριτική εξουσία της Επιτροπής στο θέμα της εφαρμογής του άρθρου 92, από αυτό δε το Δικαστήριο συνήγαγε με τις αποφάσεις αυτές ότι το εν λόγω άρθρο δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα. Μια άλλη συνέπεια της διακριτικής αυτής εξουσίας της Επιτροπής είναι ότι μόνο αυτή είναι υπεύθυνη για την κίνηση της διαδικασίας βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΟΚ και ότι οι καταγγέλλοντες δεν μπορούν να αποκλειστούν κανένα σχετικό δικαίωμα.

Κατά τη συζήτηση και ύστερα από δική μου ερώτηση δεν αναφέρθηκε κανένα συγκεκριμένο ή υποθετικό παράδειγμα προς στήριξη του ισχυρισμού που διατυπώθηκε με την ανταπάντηση και επανελήφθη τέσσερις φορές κατά τη συζήτηση, ότι δηλαδή η Επιτροπή δεν αποκλείει καθόλου την άσκηση προσφυγών από

τους ενδιαφερόμενους εφόσον πληρούνται οι προϋποθέσεις που διατυπώνει το άρθρο 73 της Συνθήκης, όπως ερμηνεύεται από το Δικαστήριο. Ωστόσο, απαντώντας σε άλλη ερώτηση, του Δικαστηρίου, η Επιτροπή διευκρίνισε κατά τη συζήτηση ότι σε περιπτώσεις όπως η υπό κρίση θεωρεί δυνατή την έννομη προστασία από τον εθνικό δικαστή. Εκτός από τη δυνατότητα, που μνημονεύεται στα υπομνήματα, της εθνικής έννομης προστασίας σε περίπτωση παραβάσεως της υποχρέωσης κοινοποιήσεως που θέτει το άρθρο 93, η Επιτροπή επεσήμανε κατά τη συζήτηση τη δυνατότητα ασκήσεως αγωγής αποζημιώσεως κατά του συγκεκριμένου κράτους μέλους. Στο πλαίσιο αυτής της εθνικής διαδικασίας ο δικαστής μπορεί να υποβάλει στο Δικαστήριο ερωτήματα ως προς την ερμηνεία ή τη νομιμότητα της απόφασης της Επιτροπής.

Η Επιτροπή δεν δέχτηκε κατά τη συνεδρίαση ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά ατομικά τις προσφεύγουσες διότι δεν είναι οι μονοί παραγωγοί αζωτούχων λιπασμάτων της Κοινότητας. Εξάλλου η επίδικη τιμή του φυσικού αερίου δεν ισχύει μόνο για τους παραγωγούς των αζωτούχων λιπασμάτων αλλά για όλους τους μεγάλους καταναλωτές που δέχονται τους όρους εφαρμογής της. Υπό το φως της νομολογίας του Δικαστηρίου οι προσφεύγουσες δεν εξατομικεύονται επαρκώς ώστε να θεωρηθεί παραδεκτή η προσφυγή τους ούτε λόγω της ιδιότητάς τους ως καταγγελλουσών ούτε λόγω της θέσεώς τους ως ανταγωνιστικών επιχειρήσεων του ολλανδού παραγωγού που φέρεται ως ενισχυθείς.

1.2. Η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αφορά άμεσα τις προσφεύγουσες

α) Το ζήτημα αν η προσβαλλόμενη απόφαση αφορά άμεσα τις προσφεύγουσες είναι εντελώς παρεπόμενο κατά την Επιτροπή, η οποία απέδειξε, όπως φρονεί, ότι η απόφαση δεν τις αφορά ατομικά. Επικουρικώς η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η απόφαση που επιτρέπει τη χορήγηση κρατικής βοήθειας δεν αφορά άμεσα τις ανταγωνιστικές επιχειρήσεις απλώς και μόνο επειδή είναι ανταγωνιστές της ωφελούμενης επιχείρησης. Η Επιτροπή φρονεί ότι η άποψη της επιρρωνύεται από την απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1969 (συνεκδικασθείσες υποθέσεις 10 και 18/68, Eridania, Jurispr. 1969, σ. 459), με την οποία το Δικαστήριο έκρινε ότι μόνη η ύπαρξη ειδικών περιστάσεων νομιμοποιεί εκείνον που ισχυρίζεται ότι η πράξη έχει αντίκτυπο στη θέση του στην αγορά, να προσφύγει δυνάμει του άρθρου 173. Κατά την άποψη της Επιτροπής οι προσφεύγουσες δεν επικαλούνται εν προκειμένω καμιά βάσιμη «ειδική περίπτωση».

β) Η Επιτροπή παρατηρεί εξάλλου ότι η ανταγωνιστική ικανότητα των γάλλων παραγωγών αζωτούχων λιπασμάτων δεν επηρεάζεται άμεσα από τις εφαρμοζόμενες στους ολλανδούς παραγωγούς τιμές του αερίου αλλά από πολλούς άλλους παράγοντες μεταξύ των οποίων είναι η τιμή στην οποία οι ίδιοι αγοράζουν το φυσικό αέριο που τους προμηθεύει η Gaz de France. Οι τιμές αυτές συνδέονται με τη γενική πολιτική που επιδιώκει κατ' αυτό τον τρόπο η γαλλική κυβέρνηση, λόγου χάρι όσον αφορά τις πηγές εφοδιασμού. Η ενδεχόμενη διαφορά ως προς το κόστος της προμήθειας αερίου οφείλεται επομένως στη διαφορά των τιμών που εφαρμόζουν η Gasunie και η Gaz de France αντιστοίχως και όχι σε διαφορετική μεταχείριση από την ολλανδική κυβέρνηση μέσω της Gasunie. Η ενδεχόμενη

ζημία δεν απορρέει ευθέως από τις τιμές, για τις οποίες η Επιτροπή έκρινε με την προσβαλλόμενη απόφαση ότι δεν περιέχουν στοιχεία κρατικής ενίσχυσης. Επομένως η εν λόγω απόφαση δεν αφορά άμεσα τις προσφεύγουσες.

γ) Η Επιτροπή αντικρούει και πάλι την άποψη ότι οι προϋποθέσεις του άρθρου 173, δεύτερη παράγραφος, πληρούνται από τη στιγμή που υπάρχει καταγγελία. Οι προσφεύγουσες, όχι μόνο δεν αποδεικνύουν ότι έχουν έννομο συμφέρον στην ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης, αλλά επιπλέον δεν έχουν κανένα δικαίωμα, στο πλαίσιο των άρθρων 92 και 93, να ζητήσουν από την Επιτροπή να διαπιστώσει παράβαση του άρθρου 92.

Κατά τη συζήτηση, η Επιτροπή υποστήριξε περαιτέρω ότι για να θεωρηθεί ότι κάποια απόφαση αφορά άμεσα έναν προσφεύγοντα δεν αρκεί να υπάρχει σύνδεσμος αιτιότητας μεταξύ της απόφασης και της ζημίας που προκαλεί, δεδομένου ότι ο σύνδεσμος αιτιότητας μπορεί να είναι και έμμεσος. Εξάλλου η εν προκειμένω προβαλλόμενη ζημία δεν είναι συνέπεια της τιμής του φυσικού αερίου της Gasunie ούτε της σχετικής απόφασης της Επιτροπής αλλά της τιμής του γαλλικού φυσικού αερίου.

2. Η άποψη των προσφευγουσών

α) Οι προσφεύγουσες υπογραμμίζουν πρώτον ότι η Επιτροπή δεν μπορεί να διαχωρίσει το προ της 1ης Νοεμβρίου 1983 σύστημα τιμών, κατά του οποίου στρεφόταν η καταγγελία της 1ης Ιουνίου 1983 από το σύστημα τιμών που της κοινοποιήθηκε στις 14 Απριλίου 1984 και τέθηκε σε ισχύ αναδρομικά από 1ης Νοεμβρίου 1983. Κατά τις προσφεύγουσες, από την αρχή της διαδικασίας μέχρι την έκδοση της προσβαλλόμενης απόφασης το

αντικείμενο υπήρξε το ίδιο, δηλαδή να εκτιμηθεί σε σχέση με το άρθρο 92 η έκπτωση που χορηγείται σε ορισμένες κατηγορίες καταναλωτών φυσικού αερίου στις Κάτω Χώρες, δηλαδή πάντα μια κρατική ενίσχυση. Το επίδοκο σύστημα τιμών δεν αποτελεί παρά τροποποίηση του συστήματος κατά του οποίου στρεφόταν η αρχική καταγγελία. Οι ανακοινώσεις της Επιτροπής προς τις προσφεύγουσες δείχνουν σαφώς ότι η προσβαλλόμενη απόφαση αποτελεί την κατάληξη της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, η οποία κινήθηκε κατόπιν της καταγγελίας που είχαν υποβάλει.

β) Όσον αφορά ειδικότερα το ζήτημα αν η απόφαση αφορά ατομικά τις προσφεύγουσες, οι τελευταίες υποστηρίζουν πρώτον ότι υφίστανται σημαντική ζημία λόγω του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που παρέχεται στους ολλανδούς ανταγωνιστές τους. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει τις προσφεύγουσες σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και επομένως τις εξατομικεύει κατά την έννοια του άρθρου 173 είναι ο ρόλος που έπαιξαν στην κίνηση και την εξέλιξη της διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2. Ωστόσο, το καθοριστικό κατά τις προσφεύγουσες στοιχείο είναι η στάση της ίδιας της Επιτροπής, η οποία δέχτηκε την καταγγελία τους, τη συνέδεσε με τη διαδικασία της έρευνας, τους κοινοποίησε την απόφαση με την οποία περατώθηκε η διαδικασία αυτή και μάλιστα πριν την κοινοποιήσει στον αποδέκτη της, δηλαδή στην ολλανδική κυβέρνηση και, το σημαντικότερο, απάντησε στην αίτησή τους για διευκρινίσεις.

γ) Οι προσφεύγουσες αντικρούουν την άποψη της Επιτροπής ότι η βλαπτομένη επιχείρηση δεν μπορεί να ζητήσει από την Επιτροπή να αποφανθεί ως προς το συμβιβαστό της ενίσχυσης της οποίας υφίσταται τις ζημιώδεις συνέπειες και ενεργεί μόνο ως πληροφοριοδότης που καταγγέλλει κάποια παράβαση. Η εν λόγω επιχείρηση ασκεί δικαίωμα παρόμοιο με εκείνο που αναγνωρίζει το άρθρο 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου. Το δικαίωμα αυτό απορρέει από τις αρχές της Συνθήκης και από την κοινοτική κανονιστική

ρύθμιση περί ανταγωνισμού, την ενιαία εφαρμογή των οποίων επιβάλλει το άρθρο 3, εδάφιο στ), της Συνθήκης. Η μη αναγνώριση του δικαιώματος αυτού στην επιχείρηση που υφίσταται τις ζημιολογικές συνέπειες κρατικής ενισχύσεως τη στιγμή που αναγνωρίζεται στην επιχείρηση, θύμα της στρεφόμενης κατά του ανταγωνισμού πρακτικής άλλων επιχειρήσεων, αποτελεί απαράδεκτη διάκριση.

δ) Τέλος, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι στην προαναφερθείσα υπόθεση Philip Morris που αφορούσε επίσης προσφυγή ακυρώσεως μιας επιχείρησης κατά αποφάσεως της Επιτροπής στον τομέα των ενισχύσεων, η Επιτροπή δεν αμφισβήτησε το παραδεκτό της προσφυγής. Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η προσεκτική σύγκριση των χαρακτηριστικών στοιχείων των δύο υποθέσεων δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι δικαιολογείται εν προκειμένω η μη αναγνώριση στις προσφεύγουσες της δυνατότητας να υπερασπίσουν τα δικαιώματά τους ενώπιον του Δικαστηρίου, ενώ η ίδια δυνατότητα δεν αμφισβητήθηκε στην προαναφερθείσα υπόθεση.

Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η διάκριση αυτή είναι άδικη και αντιβαίνει στην ορθή εφαρμογή του κοινωτικού δικαίου.

ε) Για να ερμηνεύσουν το κριτήριο « που το αφορούν άμεσα », οι *προσφεύγουσες* παραθέτουν σχόλια της επιστήμης και παραπέμπουν στις σκέψεις 8 και 11 της απόφασης στην προαναφερθείσα υπόθεση Eridania. Υπό το φως των στοιχείων που προκύπτουν, οι προσφεύγουσες συμπεραίνουν ότι η επίδικη απόφαση της αφορά άμεσα, αφενός, διότι τα στοιχεία κρατικής ενισχύσης που εμφανίζει η τιμή F « ευνοούν » τους ολλανδούς παραγωγούς αμμωνίας κατά την έννοια του άρθρου 92, προκαλώντας έτσι στρέβλωση του ανταγωνισμού εις βάρος των προσφευγουσών και, αφετέρου,

διότι η ζημιολογική συνέπεια επί της ανταγωνιστικής θέσης των προσφευγουσών εκδηλώνεται άμεσα επειδή η χορηγούμενη από τις ολλανδικές αρχές ενίσχυση έλκει τη νομιμότητά της από την απόφαση της Επιτροπής. Πράγματι η Επιτροπή και μόνο είναι αρμόδια να αποφαινεται ως προς το συμβιβαστό, από τη σκοπιά του άρθρου 92, ενισχύσεως που χορηγεί ή σχεδιάζει να χορηγήσει κάποιο κράτος μέλος.

στ) Εξάλλου η ύπαρξη της ζημίας που υφίστανται οι προσφεύγουσες και η σχέση αιτιότητας με την ολλανδική ενίσχυση αποδείχθηκαν επαρκώς με τις καταγγελίες και παρατηρήσεις που υπέβαλαν στην Επιτροπή οι προσφεύγουσες πριν και κατά την εξέλιξη της διαδικασίας βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2. Η ίδια η Επιτροπή αναγνώρισε ότι « η τροποποίηση της τιμής της Gasunie φαίνεται ότι ήρε κάθε διάκριση μεταξύ των παραγωγών αμμωνίας της Κοινότητας ». Κατά τις προσφεύγουσες, αυτό σημαίνει αναγνώριση του ότι παραβιάζονταν οι συνήθεις όροι του ανταγωνισμού υπό το κράτος του συστήματος τιμών στο οποίο αναφέρεται η καταγγελία και εξακολουθούν να παραβιάζονται καθόσον η τιμή περιέχει στοιχεία κρατικής ενισχύσης.

ζ) Όσον αφορά το επιχείρημα που αρύεται η Επιτροπή εκ του ότι οι προσφεύγουσες προμηθεύονται φυσικό αέριο από την Gaz de France, οι τελευταίες υποστηρίζουν ότι η χορηγούμενη στους ολλανδούς παραγωγούς αμμωνίας ενίσχυση επηρεάζει αφεαυτής τη θέση των ανταγωνιστών παραγωγών. Η έκπτωση των 5 εκατοστών ανά κυβικό μέτρο που εφαρμόζεται στους ολλανδούς παραγωγούς αμμωνίας και επί καταναλώσεως 3,3 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων ετησίως αντιπροσωπεύει μεταφορά 165 εκατομμυρίων φιορινίων περίπου ετησίως. Κατά το μέτρο που τα παρασκευαζόμενα από τους εν λόγω παραγωγούς προϊόντα διατίθενται στο εμπόριο εντός της Κοινότητας επηρεάζουν ιδιαίτερα την ανταγωνιστική θέση των προσφευγουσών ακόμη και αν υποθεθεί

ότι η Gaz de France δεν αγοράζει ούτε ένα κυβικό μέτρο αερίου από την Gasunie ή ότι οι προσφεύγουσες διαθέτουν ίδιους πόρους σε φυσικό αέριο.

η) Όσον αφορά την εφαρμογή των οικονομικών αρχών που έχει θέσει το Δικαστήριο με πρόσφατες αποφάσεις, οι προσφεύγουσες παρατηρούν ότι η Επιτροπή επικαλείται, στο πλαίσιο της ένστασης απαραδέκτου που εγείρει κατά της προσφυγής, τη μη τήρηση κριτηρίων που έχει θέσει το Δικαστήριο πριν από 20 χρόνια με την προαναφερθείσα απόφαση Plaumann. Ωστόσο, η νομολογία του Δικαστηρίου όσον αφορά το άρθρο 173 στην πιο πρόσφατη εξέλιξη της τείνει να ελεγκτεί την προστασία του Δικαστηρίου υπέρ των φυσικών ή νομικών προσώπων που θίγονται από αποφάσεις τις οποίες λαμβάνει το Συμβούλιο ή η Επιτροπή στο πλαίσιο της διακριτικής τους εξουσίας. Η εξέλιξη αυτή στηρίζεται στο ότι το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη ορισμένες αρχές που αποτελούν μέρος της κοινοτικής έννομης τάξης και που έχουν εμπνεύσει ορισμένους από τους κανόνες της Συνθήκης. Έτσι, με τις αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 1977 (υπόθεση 26/76, Metro, Jurispr. 1977, σ. 1875) και της 11ης Οκτωβρίου 1983 (υπόθεση 210/81, Demo-Studio Schmidt, Συλλογή 1983, σ. 3045), το Δικαστήριο αναφέρθηκε στο « συμφέρον της ορθής απονομής της δικαιοσύνης ». Με την απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1983 (υπόθεση 191/82, Fediol, Συλλογή 1983, σ. 2913), έλαβε υπόψη τις αρχές που εμπνέουν τα άρθρα 164 (το οποίο ορίζει την αποστολή του Δικαστηρίου: η εξασφάλιση της τηρήσεως του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης) και 173.

θ) Βάσει των αρχών αυτών, το Δικαστήριο αναγνώρισε, πρώτον, ότι τα πρόσωπα που νομιμοποιούνται, δυνάμει του άρθρου 3, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 του Συμβουλίου,

να ζητήσουν από την Επιτροπή να αναγνωρίσει ότι συντρέχει παράβαση των άρθρων 85 και 86 έχουν ένδικο μέσο για την προστασία των νομίμων συμφερόντων τους, αν το αίτημά τους απορριφθεί εν όλω ή εν μέρει. Εξ αυτού το Δικαστήριο συνήγαγε το ουσιώδες συμπέρασμα ότι « η επίδικη απόφαση πρέπει να θεωρηθεί ότι αφορά άμεσα και ατομικά, κατά την έννοια του άρθρου 173 » κάθε πρόσωπο που βρίσκεται υπό τις συνθήκες αυτές.

ι) Ως προς το ζήτημα αν η ύπαρξη κανονισμών που εξασφαλίζουν στους καταγγέλλοντες ειδικά δικαιώματα κατά τη διοικητική διαδικασία είναι καθοριστικό προκειμένου να τους αναγνωριστεί το δικαίωμα να ζητήσουν την ακύρωση αποφάσεως της Επιτροπής, οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η θέση που πήρε το Δικαστήριο με τις προαναφερθείσες αποφάσεις Metro, Demo-Studio Schmidt και Fediol όσον αφορά την άσκηση του ελέγχου του και τη δικαστική προστασία των βλαπτομένων και καταγγελλουσών επιχειρήσεων δεν απορρέει μόνο από την ύπαρξη θετών κανόνων δικαίου του κοινοτικού νομοθέτη αλλά από αρχές υπέρτερες αυτών των κανόνων και τις οποίες εκφράζουν οι τελευταίοι. Το γεγονός ότι δεν υπάρχει κανονισμός στο πλαίσιο των άρθρων 92 και 93 αποτελεί συνέπεια ιστορικών παραγόντων και όχι της βουλήσεως του κοινοτικού νομοθέτη να μην αναγνωρίσει στα φυσικά και νομικά πρόσωπα προστασία και δικαιώματα αντίστοιχα εκείνων των οποίων απολαύουν οι επιχειρήσεις σε άλλους τομείς.

κ) Αν η ύπαρξη τέτοιου κανονισμού ήταν απαραίτητη για το παραδεκτό της προσφυγής τρίτων επιχειρήσεων, αυτό θα είχε ως συνέπεια ότι το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να ασκήσει πλήρως τον έλεγχο για τον οποίο έχει αρμοδιότητα στις περιπτώσεις όπου η Επιτροπή έχει διακριτική εξουσία εκτιμήσεως. Αυτό θα αντέβαινε όχι μόνο στη Συνθήκη

(συγκεκριμένα στο άρθρο 164) αλλά και στην κρίση που διατύπωσε το Δικαστήριο με την απόφαση της 22ας Μαρτίου 1977 (υπόθεση 74/76, Iannelli & Volpi, Jurispr. 1977, σ. 557), ότι δηλαδή η « κατάλληλη διαδικασία η εφαρμογή της οποίας εμπίπτει στην ευθύνη της Επιτροπής ενόψει της αναγνώρισεως του ενδεχομένου ασυμβίβαστου ενισχύσεως » υπόκειται « στον έλεγχο του Δικαστηρίου ».

Εξάλλου, αυτό θα είχε ως συνέπεια τη δημιουργία δύο διακεκριμένων συστημάτων προλήψεως και καταστολής των περιορισμών του ανταγωνισμού: στο σύστημα των άρθρων 85 και 86, τα « δρώντα πρόσωπα », αιτούντες και καθόν, είναι φυσικά ή νομικά πρόσωπα· στο σύστημα των άρθρων 92 και 93 επεμβαίνουν μόνο τα κράτη μέλη, ενώ στην ουσία τα άτομα δεν έχουν άλλο δικαίωμα παρά να υφίστανται παθητικά τον « αντικειμενικό έλεγχο » της Επιτροπής.

λ) Όπως διευκρίνισαν κατά τη συζήτηση, οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η προσβαλλόμενη απόφαση τις αφορά άμεσα και ατομικά όχι μόνο επειδή είχαν υποβάλει καταγγελία. Οι πολύ στενές επαφές που είχε η Επιτροπή με τις προσφεύγουσες αφού δέχτηκε την καταγγελία τους, το γεγονός ότι τους κοινοποίησε την απόφασή της πριν την κοινοποίηση, πανομοιότυπη, στην ολλανδική κυβέρνηση, οι συμπληρωματικές σχετικές διευκρινίσεις που παρασχέθηκαν και το γεγονός ότι η απόφαση αποτέλεσε σαφώς τη συνέχεια καταγγελίας εξατομικεύουν αναμφισβήτητα τις προσφεύγουσες. Για να στηρίξουν αυτή την άποψη, οι τελευταίες επικαλέστηκαν ιδίως κατά τη συνεδρίαση τη σκέψη 31 της απόφασης του Δικαστηρίου της 17ης Ιανουαρίου 1985 στην υπόθεση 11/82 (Πειραική-Πατραϊκή, Συλλογή 1985, σ. 207) και τα κριτήρια που θέτει η απόφαση της 23ης Μαΐου 1985 στην υπόθεση 53/83 (Allied Corporation, Συλλογή 1985, σ. 1621).

Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι η απόφαση τις αφορά άμεσα διότι τέθηκε σε ισχύ αμέσως και παράγγαγε αποτελέσματα χωρίς τη μεσολάβηση άλλης πράξεως, ούτε κοινοτικής ούτε κάποιου από τα κράτη μέλη. Εξάλλου η απόφαση έθιξε αμέσως τα συμφέροντά τους. Αυτό αναγνωρίστηκε άλλωστε και από την Επιτροπή με το από 27 Απριλίου 1984 έγγραφο της αρμόδιας διευθύνσεώς της, όπου αναφέρεται ότι η τροποποίηση της τιμής της Gasunie φαίνεται ότι ήρε κάθε διάκριση μεταξύ των παραγωγών αμμωνίας της Κοινότητας.

Κατά τη συζήτηση οι προσφεύγουσες αντέκρουσαν λεπτομερώς την άποψη της Επιτροπής, ότι δηλαδή η νομολογία που επικαλείται δείχνει ότι το Δικαστήριο δεν αναγνωρίζει δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής υπέρ του καταγγέλλοντος παρά μόνο αν υπάρχουν συγκεκριμένες εκτελεστικές διατάξεις. Οι μνημονεύομενες αποφάσεις στηρίζονται κατά πρώτον στη μέριμνα της καλής απονομής της δικαιοσύνης.

3. *Εκτίμηση του ζητήματος του παραδεκτού γενικώς*

α) Για την απάντηση στο γενικό ερώτημα που διατύπωσε στην αρχή των προτάσεών μου λαμβάνω ως αρχή ότι το άρθρο 92, παράγραφος 1, της Συνθήκης δεν θέτει — αντίθετα με το άρθρο 85, παράγραφος 1 — απαγόρευση αμέσου αποτελέσματος (εκτός όσον αφορά τις νόμιμες ή δυνητικές εξαιρέσεις που προβλέπονται στις παραγράφους 2 και 3 του άρθρου 92). Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου τότε μόνο μπορεί να γίνει λόγος για απαγόρευση, αμέσου αποτελέσματος, μιας ενίσχυσης που εμπίπτει στο άρθρο 92 όταν

έχει ληφθεί, βάσει του άρθρου 93, παράγραφος 2, απόφαση με την οποία απαγορεύεται συγκεκριμένη ενίσχυση ή εφόσον έχει θεσπιστεί, βάσει του άρθρου 94, κανονισμός που απαγορεύει ορισμένες κατηγορίες ενισχύσεων καθώς επίσης και στην περίπτωση, και από τη στιγμή που δεν κοινοποιείται στην Επιτροπή κάποια νέα ενίσχυση [αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις 70/72 (Επιτροπή κατά Γερμανίας, Jurispr. 1973, σ. 813), 77/72 (Capolongo, Jurispr. 1973, σ. 611), 120/73 (Lorenz, Jurispr. 1973, σ. 1471), 74/76 (Iannelli & Volpi, Jurispr. 1977, σ. 557) και 78/76 (Steinike & Weinlig, Jurispr. 1977, σ. 595)]. Επομένως, εκτός από τις μνημονεύμενες υποθέσεις, το κοινοτικό δίκαιο δεν παρέχει στους ανταγωνιστές των ενισχυομένων επιχειρήσεων στους οποίους προκαλεί ζημία η συγκεκριμένη ενίσχυση καμιά εναλλακτική δικαστική προστασία μέσω των εθνικών δικαστηρίων. Η δυνατότητα ασκήσεως ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων αγωγής αποζημίωσης κατά του κράτους που χορηγεί την ενίσχυση, την οποία μνημόνευσε η Επιτροπή κατά τη συνεδρίαση, δεν νομίζω ότι αποτελεί πλήρη εναλλακτική λύση εφόσον εξαρτάται τελικώς από τις εθνικές νομικές αντιλήψεις ως προς το τι αποτελεί παράνομη πράξη της δημόσιας αρχής, μπορεί δε να οδηγήσει το πολύ πολύ στην παύση της χορηγήσεως της ενίσχυσης μόνο κατ' έμμεσο τρόπο.

β) Στη συνέχεια παρατηρώ ότι η «αναγνώριση του ασυμβίβαστου» ορισμένων ενισχύσεων προς το άρθρο 92, παράγραφος 1, προϋποθέτει κυρίως ότι πληρούται το κριτήριο ότι πρόκειται για ενισχύσεις «που νοθεύουν ή απειλούν να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό διά της εννοϊκής μεταχειρίσεως ορισμένων επιχειρήσεων ή ορισμένων κλάδων παραγωγής». Η στρέβλωση αυτή των όρων του ανταγωνισμού αφορά, εξ ορισμού, και τις ευνοούμενες επιχειρήσεις και τους ανταγωνιστές τους. Τα μειονεκτήματα που προκύπτουν για τους ανταγωνιστές αντικατοπτρίζουν τα πλεονεκτήματα που κερδίζουν οι ευνοούμενες επιχειρήσεις. Για το λόγο αυτό δεν μπορεί να λέγεται ότι η θετική ή αρνητική απόφαση της Επιτροπής αφορά λιγότερο άμεσα ή λιγότερο ατομικά τους ανταγωνιστές από τις επιχειρήσεις που

λαμβάνουν την ενίσχυση. Έτσι οι προσφεύγουσες ορθώς επικαλέστηκαν, όσον αφορά το παραδεκτό της προσφυγής τους, την απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Philip Morris (υπόθεση 730/79, Jurispr. 1980, σ. 2671).

γ) Το προσωρινό αυτό συμπέρασμα επιρρωνύεται από το γεγονός ότι ορισμένες κατηγορίες ενισχύσεων αντικατοπτρίζουν, σε μεγάλο βαθμό, εισαγωγικούς δασμούς ή φορολογικές επιβαρύνσεις ισοδυνάμου αποτελέσματος στο διακρατικό εμπόριο που απαγορεύονται δυνάμει των άρθρων 12 και επ. Πράγματι τα κράτη μέλη μπορούν να προστατεύσουν τις επιχειρήσεις, οι οποίες προηγουμένως αντλούσαν πλεονέκτημα από τους δασμούς επί των εισαγομένων προϊόντων, κατά των ανταγωνιστών άλλων κρατών μελών και με το ίδιο αποτέλεσμα, χορηγώντας τους ενισχύσεις. Άρα, παρίσταται δικαιολογημένη καταρχήν η ανάλογη έννομη προστασία αυτών των ανταγωνιστών.

δ) Υπέρ της απόψεώς τους οι προσφεύγουσες μπορούν να επικαλεστούν, νομίζω, και το άρθρο 164 της Συνθήκης ΕΟΚ που ορίζει χωρίς επιφύλαξη ότι το Δικαστήριο εξασφαλίζει την τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή της Συνθήκης. Νομίζω δηλαδή ότι το Δικαστήριο, όπως προκύπτει από την καθόλου νομολογία του, τείνει να εξασφαλίζει, βάσει του εν λόγω άρθρου πλήρες σύστημα αποτελεσματικής έννομης προστασίας είτε κρίνοντας παραδεκτές τις άμεσες προσφυγές είτε μέσω της διαδικασίας του άρθρου 177. Είναι ορθή καθ αυτή η παρατήρηση της Επιτροπής ότι οι αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Metro, Demo-Studio Schmidt, Fediol και Timex στήριξαν το παραδεκτό των σχετικών προσφυγών που ασκήθηκαν από τρίτους ενδιαφερόμενους κυρίως, μάλιστα δε στις δύο τελευταίες περιπτώσεις, ειδικώς στον προσδιορισμό της θέσεως των εν λόγω τρίτων δυνάμει των εκτελεστικών κανονισμών. Δεν νομίζω όμως ότι εξ αυτού προκύπτει a contrario ότι αν δεν υπάρχουν εκτελεστικές διατάξεις η προσφυγή είναι απαράδεκτη. Κατά τη γνώμη μου το Δικαστήριο μάλλον δεν έχει προσδιορίσει τη νομική θέση των τρίτων ενδιαφερομένων σε

τέτοιες περιπτώσεις, υπό την επιφύλαξη ότι πρέπει πάντως να λαμβάνεται υπόψη « το συμφέρον και της καλής απονομής της δικαιοσύνης και της ορθής εφαρμογής των σχετικών άρθρων της Συνθήκης ». Στηρίζω αυτή την ερμηνεία ιδίως στα εισαγωγικά χωρία της δεύτερης παραγράφου της σκέψης 13 της απόφασης στην υπόθεση Metro και της σκέψης 14 της απόφασης Demo-Studio Schmidt. Μόνο οι αποφάσεις του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Fediol και Timex με τις οποίες κρίθηκε επίσης παραδεκτή η προσφυγή του καταγγέλαντος σ' αυτές τις υποθέσεις φαίνεται πράγματι ότι στηρίζαν το σχετικό συμπέρασμα αποκλειστικά στο σχετικό εκτελεστικό κανονισμό 3017/79. Ενδεχόμενο συμπέρασμα a contrario από τις δύο αυτές αποφάσεις και μόνο θα είχε πάντως συνέπειες που δύσκολα συμβιβάζονται κατά τη γνώμη μου με το χαρακτήρα της Κοινότητας. Καίτοι η Κοινότητα τείνει να διαμορφώσει, στο εσωτερικό επίπεδο, εντονότερες έννομες σχέσεις καθώς επίσης και να εξασφαλίζει, μέσω της νομολογίας του Δικαστηρίου, μεγαλύτερη έννομη προστασία παρά στις σχέσεις με τις τρίτες χώρες, οι μειονεκτούσες επιχειρήσεις λόγω ενισχύσεων από τρίτες χώρες τυγχάνουν μεγαλύτερης έννομης προστασίας από τις επιχειρήσεις που μειονεκτούν λόγω των χορηγουμένων από τα κράτη μέλη ενισχύσεων. Δεδομένου ότι τα ίδια τα κράτη μέλη σπανίως και για λόγους ευνόητους ασκούν το δικαίωμά τους να ζητήσουν την ακύρωση αποφάσεως με την οποία κρίνεται ότι συμβιβάζεται προς τη Συνθήκη η ενίσχυση άλλου κράτους μέλους, δημιουργείται σοβαρό κενό στο σύστημα αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας όπως το επιβάλλει το άρθρο 164 της Συνθήκης. Έτσι, η ανάγκη δικαστικού ελέγχου επί της διακριτικής δράσεως της Επιτροπής όσον αφορά την εφαρμογή του άρθρου 92, την οποία αναγνώρισε η ίδια η Επιτροπή κατά την παρούσα διαδικασία, δεν οδηγεί σε αποτελεσματική δικαστική προστασία, στην περίπτωση θετικών αποφάσεων στον τομέα των ενισχύσεων. Προηγουμένως κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η δικαστική προστασία των βλαπτομένων επιχειρήσεων δεν φαίνεται δυνατή ούτε στο επίπεδο των εθνικών δικαστηρίων. Κατά τούτο υπάρχει μεγάλη διαφορά, λόγου χάρι με τη νομολογία του Δικαστηρίου ως προς το παραδεκτό των προ-

σφυγών στο γεωργικό και στον τελωνειακό τομέα όπου οι ενδιαφερόμενοι, αν δεν έχουν τη δυνατότητα ασκήσεως προσφυγής βάσει του άρθρου 173 της Συνθήκης, μπορούν πάντα να προσφύγουν κατά των εθνικών εκτελεστικών πράξεων ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων οπότε μπορεί να εξεταστεί επίσης και η νομιμότητα των κοινοτικών αποφάσεων.

ε) Με την απόφαση της 10ης Δεκεμβρίου 1969 στην υπόθεση Eridania (συνεκδικασθείσες υποθέσεις 10 και 18/68, Jurispr. 1969, σ. 459), που επικαλέστηκε επίσης η Επιτροπή, το Δικαστήριο έκρινε συγκεκριμένα (σκέψη 7) « ότι το γεγονός και μόνο ότι η πράξη είναι ικανή να επηρεάσει τις σχέσεις ανταγωνισμού στη συγκεκριμένη αγορά δεν αρκεί για να θεωρηθεί ότι η πράξη αφορά άμεσα και ατομικά κάθε επιχειρηματία ο οποίος βρίσκεται σε κάποια σχέση ανταγωνισμού με τον αποδέκτη της πράξεως » ο ισχυριζόμενος ότι η πράξη επηρεάζει τη θέση του στην αγορά νομιμοποιείται ενδεχομένως να προσφύγει δυνάμει του άρθρου 173 μόνο εφόσον συντρέχουν ειδικές περιστάσεις ». Οι σκέψεις αυτές καθώς και η φροντίδα με την οποία το Δικαστήριο εξέθεσε στη συνέχεια, στις σκέψεις 8 έως 14 της ίδιας απόφασης, για ποιο λόγο η προσφεύγουσα δεν πέτυχε να αποδείξει concreto ότι συντρέχουν ειδικές περιστάσεις κατά την έννοια της σκέψης 7, δείχνουν, κατά τη γνώμη μου, ότι το Δικαστήριο δεν θέλησε να αποκλείσει καταρχήν τη δυνατότητα προσφυγής των

τρίτων ενδιαφερομένων κατά των ενισχύσεων της ίδιας της Κοινότητας (αντικείμενο εκείνης της υπόθεσης).

στ) Τελικώς, εκείνο που έχει σημασία είναι να ευρεθούν τα κριτήρια, η πλήρωση των οποίων επιτρέπει να θεωρηθεί ότι η « θετική απόφαση » της Επιτροπής ως προς συγκεκριμένη ενίσχυση αφορά άμεσα και ατομικά την επιχείρηση η οποία βλάπτεται λόγω αυτής της ενίσχυσης υπέρ των ανταγωνιστών της.

Στην παρούσα υπόθεση προτείνω στο Δικαστήριο, *πρώτον*, να περιορίσει τη γενική του κρίση στις περιπτώσεις στις οποίες η Επιτροπή αποφασίζει, στο πλαίσιο της εξεταστικής διαδικασίας του άρθρου 93, παράγραφος 2, ότι δεν πρόκειται (ή δεν πρόκειται πλέον μετά τις τροποποιήσεις της αρχικής ενίσχυσης) για ενίσχυση που το άρθρο 92, παράγραφος 1, θεωρεί καταρχήν ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά. Στο πλαίσιο της αναφερθείσας διάταξης, νομίζω ότι η Επιτροπή δεν πρέπει να έχει εξουσία εκτιμήσεως ευρύτερη από εκείνη που διαθέτει ως προς την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 1. Νομίζω ότι και σ' αυτή την περίπτωση το Δικαστήριο μπορεί να ασκεί τον έλεγχο νομιμότητας το ίδιο αποτελεσματικά όπως και σε σχέση με την τελευταία αυτή διάταξη. Δεν νομίζω δηλαδή ότι ευσταθεί, όσον αφορά την πρώτη παράγραφο του άρθρου 92, η αντίρρηση της Επιτροπής, ότι δηλαδή κατά την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου πρόκειται για γενικό έλεγχο επί της οικονομικής και βιομηχανικής πολιτικής των κρατών μελών προς το γενικό συμφέρον της κοινής αγοράς. Όπως ανέφερα ήδη το σημαντικότερο κριτήριο για την εφαρμογή της εν λόγω παραγράφου είναι η πραγματική ή δυνητική στρέβλωση των όρων του ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων. Επομένως το ζήτημα μέχρι ποίου σημείου πρέπει να θεωρηθεί παραδεκτό η προσφυγή των τρίτων ενδιαφερομένων κατά αποφάσεων περί εφαρμογής των παραγράφων 2 και 3 του

άρθρου 92 υπέρ συγκεκριμένης ενίσχυσεως μπορεί να παραμείνει ανοικτό. Προς αποφυγή παρεξηγήσεων θα παρατηρήσω απλώς ότι οι διαφορές μεταξύ των προαναφερθεισών παραγράφων και του άρθρου 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης δεν μου φαίνονται α ριγοί τόσο ουσιώδεις ώστε να πρέπει εν προκειμένω να θεωρηθεί, αντίθετα με τη δεύτερη περίπτωση, ασυμβίβαστη προς την εξουσία εκτιμήσεως της Επιτροπής κάθε δικαστική προστασία των τρίτων. Για την υπό κρίση υπόθεση πάντως το ζήτημα αυτό δεν είναι σημαντικό. Εν προκειμένω δεν ανακύπτει εξάλλο το ζήτημα, που εξέτασε η Επιτροπή, κατά πόσο ο τρίτος ενδιαφερόμενος μπορεί να ασκήσει προσφυγή λόγω παραλείψεως κατά της Επιτροπής βάσει του άρθρου 175 της Συνθήκης, στην περίπτωση που το εν λόγω όργανο δεν κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 93, παράγραφος 2.

Δεύτερον, θεωρώ σημαντικό, υπό το φως της νομολογίας του Δικαστηρίου στις υποθέσεις Metro, Demo-Studio Schmidt, Fediol και Timex και ενόψει της νομικής ασφάλειας των επιχειρήσεων που έχουν λάβει ενισχύσεις να περιορίζεται καταρχήν το παραδεκτό προσφυγών όπως η υπό κρίση, στους τρίτους ενδιαφερόμενους που έχουν υποβάλει στην Επιτροπή καταγγελία κατά της συγκεκριμένης ενίσχυσης. Το ζήτημα κατά πόσο άλλοι ενδιαφερόμενοι στους οποίους η Επιτροπή έχει « τάξει προηγουμένως ... προθεσμία για να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους » δυνάμει του άρθρου 93, παράγραφος 2, μπορούν και αυτοί να ασκήσουν προσφυγή δεν είναι στην ημερήσια διάταξη εν προκειμένω, άρα το Δικαστήριο μπορεί να το αντιπαρέλθει.

Τρίτον, βάσει του σημαντικότερου κριτηρίου εφαρμογής του άρθρου 92, παράγραφος 1, η απόφαση περί συγκεκριμένης ενίσχυσεως αφορά καταρχήν εξίσου άμεσα και ατομικά και τις επιχειρήσεις που ευνοούνται και αυτές που βλάπτονται από την ενίσχυση. Μέχρις ορισμένου σημείου και κατ' αναλογία προς τη

νομολογία του Δικαστηρίου ως προς το άρθρο 85, παράγραφος 1 (που περιορίζει την εφαρμογή της διάταξης αυτής σε περιορισμούς του ανταγωνισμού που υπερβαίνουν ορισμένο μερίδιο της αγοράς), θεωρώ δικαιολογημένο το να περιορίζεται το παραδεκτό προσφυγών των ανταγωνιστών στις επιχειρήσεις που προσκομίζουν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία περί του ότι ένα σημαντικό τμήμα των πωλήσεών τους τελεί υπό άμεσο ανταγωνισμό με σημαντικό τμήμα των πωλήσεων των επιχειρήσεων που ευνοούνται, κατά την προσφυγή, από την ενίσχυση την οποία αφορά η επίδικη απόφαση της Επιτροπής. Η καταγγελία που υπέβαλαν οι προσφεύγουσες την 1η Ιουνίου 1983 (παράρτημα 3 της προσφυγής) δείχνει ότι το μερίδιο της αγοράς που κατέχουν οι ολλανδοί ανταγωνιστές τους στη γαλλική αγορά αυξήθηκε από 9 σε 21,7% μεταξύ 1980 και 1982 οπότε ένα σημαντικό τμήμα των πωλήσεων των προσφευγουσών στην εν λόγω αγορά τελούσε βεβαίως σε άμεσο ανταγωνισμό με σημαντικό τμήμα των πωλήσεων των ολλανδών ανταγωνιστών τους.

IV — Το ζήτημα του παραδεκτού της υπό κρίση προσφυγής

Βάσει των κριτηρίων που προτείνω η υπό κρίση προσφυγή πρέπει να κριθεί καταρχήν παραδεκτή.

Θα εξετάσω πάντως περαιτέρω το ζήτημα μήπως ορισμένα ειδικά χαρακτηριστικά της υπό κρίση υπόθεσης που προέβαλε η Επιτροπή είναι ικανά να επηρεάσουν το παραδεκτό της προσφυγής.

Πρώτον, η Επιτροπή διατύπωσε κατά τη συζήτηση, υποστηρίζοντας το απαράδεκτο της προ-

σφυγής, ότι το ολλανδικό μέτρο στο οποίο αναφερόταν η επίδικη απόφαση δεν αποτελούσε ενίσχυση κατά την έννοια του άρθρου 92. Το επιχείρημα αυτό αφορά σαφώς την ουσία της υπόθεσης, γι' αυτό και δεν μπορεί να επηρεάσει το παραδεκτό της προσφυγής.

Δεύτερον, η τιμή στην οποία αναφέρεται η επίδικη απόφαση δεν εφαρμόζεται πλέον αποκλειστικά — αντίθετα με την προηγούμενη τιμή στην οποία αναφερόταν η καταγγελία — στους παραγωγούς αμμωνίας και άζωτούχων λιπασμάτων. Αντιθέτως ισχύει για όλους τους μεγάλους καταναλωτές αερίου ανεξαρτήτως του τομέα της οικονομίας στον οποίο ανήκουν. Κατά τις προσφεύγουσες, πάντως, η νέα αυτή τιμή έχει γι' αυτές σχεδόν τις ίδιες ζημιωγόνες συνέπειες όπως και η πρώτη, πράγμα που επιβεβαιώνεται εξάλλου από το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν μπόρεσε να αναφέρει κατά τη συζήτηση παρά ένα μόνο μεγάλο ολλανδό καταναλωτή άλλου τομέα που ωφελείται επίσης από την τιμή. Το ποιος διάδικος έχει δικίο ως προς αυτό το σημείο είναι ζήτημα που μόνο κατά την εξέταση της ουσίας μπορεί να λυθεί. Κατά τη γνώμη μου το στοιχείο αυτό δεν επηρεάζει το γεγονός ότι το ολλανδικό μέτρο, στο οποίο δόθηκε τώρα ευρύτερο πεδίο εφαρμογής, αφορά ειδικά και ατομικά τις προσφεύγουσες. Δεδομένου ότι το επιχείρημα αυτό προβάλλεται σε συνδυασμό με το πρώτο επιχείρημα της Επιτροπής που ανέφερα (ότι δηλαδή πρόκειται ήδη για γενικό μέτρο που δεν ευνοεί πλέον *ορισμένες* επιχειρήσεις ή *ορισμένες* παραγωγές), αφορά και αυτό την ουσία της υποθέσεως και δεν επηρεάζει το παραδεκτό της προσφυγής.

Τέλος η Επιτροπή υποστήριξε κατά τη συνεδρίαση, στο πλαίσιο του ισχυρισμού ότι η απόφαση δεν αφορά *άμεσα* τις προσφεύγουσες, ότι η ενδεχόμενη ζημία που υπέστησαν δεν ήταν η άμεση συνέπεια της πολιτικής που ακολούθηε η Gasunie ως προς τις τιμές αλλά της αντίστοιχης πολιτικής που ακολουθεί η

Gaz de France η οποία δεν προσαρμόστηκε με την πρώτη. Νομίζω ότι το επιχείρημα αυτό δεν λαμβάνει υπόψη το σύστημα των άρθρων 92 έως 94. Χωρίς αμφιβολία τα κράτη μέλη μπορούν στην πραγματικότητα να αντισταθμίσουν τη στρέβλωση των όρων του ανταγωνισμού που προκαλείται από την ενίσχυση άλλου κράτους μέλους χορηγώντας ενίσχυση υπέρ των ιδίων επιχειρήσεων, με το ίδιο αποτέλεσμα. Η Συνθήκη δεν αποκλείει εξάλλου ότι μπορεί, σε ορισμένους τομείς και ενόψει ορισμένων σκοπών, όπως η προστασία του περιβάλλοντος ή η περιφερειακή ανάπτυξη, ή ακόμα προς πραγματοποίηση σημαντικού προγράμματος με κοινοτικό ενδιαφέρον να θεωρηθεί ευκαταία η ολική ή μερική εξουδετέρωση της στρεβλώσεως των όρων του ανταγωνισμού λόγω των εθνικών ενισχύσεων με την εναρμόνιση των τελευταίων. Το παλαιότερο και γνωστότερο σχετικό παράδειγμα είναι η χορήγηση ενισχύσεων στα ναυπηγεία. Η συνήθης θεραπεία όσον αφορά τις εθνικές ενισχύσεις που είναι ασυμβίβαστες με την κοινή αγορά δεν είναι πάντως, σύμφωνα με το άρθρο 93, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, η εναρμόνισή τους αλλά η απόφαση με την οποία ορίζεται ότι το συγκεκριμένο κράτος οφείλει να καταργήσει ή να τροποποιήσει την ενίσχυση εντός της προθεσμίας που καθορίζει η απόφαση. Επομένως το τελευταίο αυτό επιχείρημα της Επιτροπής πρέπει να θεωρηθεί ως αντίθετο προς το σύστημα της Συνθήκης.

V — Σύνοψη και συμπέρασμα

1. Βάσει των παραπάνω αναλύσεών μου καταλήγω πρώτον στο συμπέρασμα ότι — χωρίς να χρειάζεται αναφορά σε άλλες περι-

πτώσεις — οι ενδιαφερόμενοι κατά την έννοια του άρθρου 93, παράγραφος 2, της Συνθήκης έχουν εν πάση περιπτώσει δικαίωμα ασκήσεως προσφυγής κατά αποφάσεως της Επιτροπής με την οποία περατώνεται η διαδικασία στην οποία αναφέρεται η εν λόγω διάταξη, με την αιτιολογία ότι ελήφθησαν επαρκώς υπόψη οι αρχικές αντιρρήσεις της Επιτροπής κατά της συγκεκριμένης ενίσχυσης, αν οι εν λόγω ενδιαφερόμενοι πληρούν συγχρόνως τη διπλή προϋπόθεση ότι έχουν υποβάλει, πριν από την κίνηση της σχετικής εξεταστικής διαδικασίας αιτιολογημένη καταγγελία στην Επιτροπή και έχουν προσκομίσει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία περί του ότι ένα σημαντικό τμήμα των πωλήσεών τους τελεί υπό άμεσο ανταγωνισμό με σημαντικό τμήμα των πωλήσεων των επιχειρήσεων οι οποίες ευνοούνται, σύμφωνα με την προσφυγή, από την ενίσχυση στην οποία αναφέρεται η επίδικη απόφαση της Επιτροπής.

2. Δεύτερον, έχω τη γνώμη ότι οι προσφεύγουσες πληρούν εν προκειμένω τα εν λόγω κριτήρια παραδεκτού της προσφυγής τους.

3. Τρίτον, το συμπέρασμα των αναλύσεών μου είναι ότι τα γενικά και ειδικά επιχειρήματα, βάσει των οποίων η Επιτροπή ζήτησε να κριθεί απαράδεκτη η προσφυγή, πρέπει να απορριφθούν για τους λόγους που ανέφερα.

4. Βάσει των παρατηρήσεών μου αυτών, της γενικής σημασίας του ζητήματος του παραδεκτού που ανακύπτει εν προκειμένω και της πιθανής διάρκειας της κατ' ουσίαν εξετάσεως δεν θεωρώ, τέλος, σκόπιμο να προτείνω στο Δικαστήριο να συνεξετάσει το ζήτημα του παραδεκτού με την ουσία.

5. Σας προτείνω λοιπόν να εκδώσετε παρεμπόδιουσα απόφαση με την οποία θα κρίνεται παραδεκτή η προσφυγή των προσφευγουσών και στη συνέχεια να επανέλθετε στην κατ' ουσία εξέταση, στο σημείο που βρίσκεται ήδη. Το ζήτημα των εξόδων μπορεί να ρυθμιστεί με την οριστική σας απόφαση.